

УДК 159.911.2

Курова Анастасія Володимирівна

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціології та психології
Національного університету «Одеська юридична академія»
e-mail: nastusha_k@ukr.net
ORCID 0000–0001–6595–492X

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В ДЕТЕРМІНАНТАХ ІНДИВІДНО-ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Стаття присвячена аналізу результатів емпіричного дослідження гендерних розбіжностей в детермінантах індивідуально-особистісних властивостей майбутніх психологів. Констатовано, що у жінок майбутніх психологів виявлена значна перевага за значеннями комунікативного блоку, вони є більш внутрішньо мотивованими, для них важлива сама діяльність за своєю суттю. Чоловіки-психологи виявили кращі показники предметної діяльності, витривалість до різноманітних навантажень та схильність до фізичної праці. В інтелектуальній сфері у жінок-психологів неодмінно емоції переважають над загальною активністю, у чоловіків спостерігається розгалуженість: при однаковій «нормальній» активності їм притаманне або проявляти емоцій в розумовій діяльності, або не проявляти взагалі.

Ключові слова: особистість психолога, індивідуально-особистісні властивості, тип темпераменту, суб'єктивне благополуччя, мотивація, потреба у досягненні.

Постановка проблеми. Особистісні властивості складають важливе підґрунтя професійної успішності психолога. На жаль, у більшості досліджень психолог постає як особистість, позбавлена гендерних відмінностей, що суттєво звужує розуміння внутрішнього змісту його діяльності та виявлення можливих шляхів підвищення її ефективності.

У становленні особистості психолога сучасні науковці виділяють такі важливі якості, як: довіра до світу, психологічна та професійна компетентності, професійна самосвідомість, мотиваційна готовність до роботи, ціннісна та професійно-ціннісна сфери та ін. Так, С. Р. Rogers вважав фундаментальним компонентом особистості психолога його власну життєву концепцію, яка формується як внутрішньо узгоджена композиція сприйняття себе в процесі занурення у професійне середовище [10]. Е. Л. Десі та Р. М. Руан вважають важливою характеристикою психолога суб'єктивне благополуччя, що забезпечує соціальну адаптацію особистості та сприяє підвищенню його професійної ефективності [9]; а Дж. Боулбі вважає доцільним розвивати у майбутніх психологів базову довіру до світу, яка тісно пов'язана з розвитком прихильності та визначається як ставлення до себе і людей [3].

Сучасні українські вчені в структурі особистості психолога виділяють конструкт психологічної компетентності (Л. Я. Барінова [1], Р. М. Бонда-

ренко [2]), рефлексію (Т. О. Корень [5], І. С. Литвиненко [6]). Низка сучасних українських дослідників розглядають ціннісні та професійно-ціннісні орієнтації майбутнього психолога як елемент ціннісно-сміислової структури його особистості (Х. М. Дмитерко-Карабін [4], О. В. Ямницький). У сучасній українській психології становлення особистості майбутнього психолога пов'язуються також із важливими механізмами пошуку смислу життя, послідовністю відносного звільнення (емансипації) від зовнішньої детермінації і внутрішніх природних особливостей (А. В. Сергеева [7]).

Таким чином, у сучасній психологічній науці склалися уявлення про особистість психолога та цілісний блок необхідних якостей для його професійної ефективності, але немає досліджень, в яких би ставилося питання про можливість їх корекції й активізації при недостатньому рівні їх розвитку залежно від гендерного складу. Усе це говорить про доцільність подальших досліджень у вказаному напрямі.

Мета статті: аналіз результатів емпіричного дослідження гендерних розбіжностей в детермінантах індивідуально-особистісних властивостей майбутніх психологів.

Результати дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі ОНУ імені І. І. Мечникова. В рамках дослідження було обстежено 120 студентів першого та другого курсів психологічного фаху, з них 33 особи — чоловіки та 87 особи — жінки.

За шкалами опитувальника соціально-психологічної адаптації за показниками «Самоприйняття» та «Прийняття інших», методикою вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір за показниками «Внутрішня мотивація» та «Зовнішня позитивна мотивація», опитувальника формально-динамічних властивостей індивідуальності В. М. Русалова за показниками «Ергічність психомоторна», «Ергічність комунікативна», «Пластичність комунікативна», «Швидкість комунікативна», «Емоційність інтелектуальна» та «Емоційність комунікативна» ми виявили статистично значущі відмінності між показниками вибірок чоловіків та жінок. Розглянемо дані, отримані внаслідок наших розрахунків.

Розгляд показників формально-динамічних властивостей індивідуальності було розпочато із комунікативного блоку. У жінок-психологів показники за усіма шкалами комунікативної сфери вище за чоловіків. Так, у жінок за показниками шкали «Ергічність комунікативна» ($M=33,649$) існує більша потреба у спілкуванні та намагання встановити комунікативне лідерство ($M=30,606$). За показниками шкали «Пластичність комунікативна» можна стверджувати перевагу жінок-психологів ($M=31,195$), тобто у них більше бажання встановлювати нові контакти та соціальні зв'язки, аніж у чоловіків-психологів. Звертаючи увагу на відносне перебільшення значень стандартного відхилення у жінок ($SD=5,158$), можна казати, що чоловіки ($SD=4,532$) володіють меншою кількістю комунікативних програм. Шкала «Швидкість комунікативна» виявляє у жінок вищу швидкість мовної активності та вербалізації ($M=35,909$).

За показниками «Емоційність комунікативна» також виявляється перевага жінок-психологів за середніми значеннями вибірки ($M=26,242$ у

чоловіків та $M=29,688$ у жінок). Отже серед чоловіків-психологів існує менша відносна доля осіб з високими та низькими значеннями реалізації комунікативної сфери.

За показниками «Ергічність психомоторна» середні значення у чоловіків ($M=30,970$) перевищує середні значення у жінок-психологів ($M=28,351$). Отже чоловіки-психологи виявляють вищу середньогрупову м'язову робото-спроможність та вище прагнення до фізичного навантаження та, за щільністю розподілу стандартного відхилення, схильні до більш різноманітного фізичного стану.

«Пластичність психомоторна» не має статистично значущих відмінностей, характеризується середньою гнучкістю ($M=33,424$ у чоловіків та $M=34,156$ у жінок) при переключенні з одного типу роботи на інший. За показниками шкали «Швидкість психомоторна» ($M=33,576$ у чоловіків-психологів та $M=33,974$ у жінок-психологів) групи також не дуже відрізняються. «Емоційність психомоторна» виявляє такі описові характеристики розподілу шкали — у чоловіків-психологів: $M=29,576$, $SD=4,451$, у жінок-психологів $M=29,481$, $SD=5,193$.

«Ергічність інтелектуальна», «Пластичність інтелектуальна», «Швидкість інтелектуальна» не мають статично значущих відмінностей у вибірках між чоловіками та жінками-психологами.

В нашому дослідженні також були визначені типи темпераментів за методикою В. М. Русалова в комунікативній, інтелектуальній та психомоторній сфері. Так, у майбутніх психологів-чоловіків у комунікативній сфері найбільше представлений змішаний низькоактивний тип темпераменту (50 %). Другою групою за чисельністю були виявлені сангвініки (13 %), третьою групою представлений невизначений тип, який містить риси декількох різних типів темпераменту. Також у чоловічій підвбірці були визначені такі типи темпераментів: флегматичний — 7 %, змішаний низькоактивний — 7 %, меланхолічний — 6 %, змішаний високоемоційний — 4 % та змішаний високоактивний — 3 %. Серед жіночої підвбірки майбутніх психологів у комунікативній сфері найбільшою групою представлений змішаний високоактивний тип (42 %). Наступними за чисельністю були визначені сангвіністичний (13 %), змішаний високоемоційний (12 %) та змішаний низькоемоційний (10 %) типи. Менш вираженими були холерики та змішаний низькоактивний, тип по 7 % вибірки, змішаний високоактивний тип, флегматики та меланхоліки склали по 3 % у вказаній вибірці.

Розглянемо відмінності у виявленні типів темпераментів в інтелектуальній сфері у жінок та чоловіків майбутніх психологів.

Серед чоловіків-психологів найбільш вираженим виявлено змішаний низькоемоційний тип (21 %) інтелектуальної діяльності. Також значною долею представлені змішаний високоемоційний тип (18 %), «чисті» типи — сангвініки, холерики (по 15 % кожний) та меланхоліки (13 %). Змішаний низькоактивний тип займає 11 % від чоловічої підвбірки. Найменшою кількістю майбутніх психологів-чоловіків представлені змішаний високоактивний (3 %) та флегматичний (4 %) типи.

Серед майбутніх психологів-жінок домінує змішаний високоемоційний тип (44 %). Наступним виокремлюється невизначений тип темпераменту (16 %). Надалі представлені змішаний високоактивний тип (11 %), змішаний низькоемоційний тип (7 %), меланхоліки та сангвініки (по 6 % кожний) та найменш виражений флегматичний тип (1 %).

У психомоторній сфері майбутніх психологів спостерігалася наступна картина розподілу типів темпераменту.

У майбутніх психологів-чоловіків виявлено превалювання змішаного високоактивного типу темпераменту (45 %) у психомоторній діяльності. Значно меншими групами представлені невизначений тип (12 %), змішаний високоемоційний тип (11 %), змішаний низькоактивний тип (6 %). «Чисті» типи розподілялися наступним чином: меланхоліки — 7 %, сангвініки — 6 %, холерики та флегматики по 3 %. Сангвініки займали 20 % серед жінок майбутніх психологів. Наступними були визначені змішаний високоактивний тип (19 %) та змішаний високоемоційний тип (14 %). Невизначений тип займав 12 % жіночої підвибірки, а змішаний низькоемоційний тип — 10 %. Серед інших «чистих» типів були визначені холерики (11 %), флегматики (4 %) та меланхоліки (3 %).

За показниками за шкалою потреби в досягненнях Ю. М. Орлова (таблиця 1), можна констатувати більшу визначеність у своїх потребах до досягнень у чоловіків, та більшу гетерогенність оцінки своїх потреб у жінок.

Таблиця 1

Аналіз даних за шкалою потреби в досягненнях (методика Ю. М. Орлова)

Показники		Чол.	Жін.	F	p
Шкала потреби в досягненнях	M	4,333	4,169	0,243	0,623
	SD	1,555	1,625		

За показниками шкал «Внутрішня мотивація» та «Зовнішня позитивна мотивація» виявлено статистично значущі відмінності між вибірками чоловіків та жінок. Жінки-психологи (M=4,286) виявились суттєво більш внутрішньо мотивованими за чоловіків (M=3,712) та більше зосереджені та усвідомлені у внутрішній організації досягнення своїх цілей. Зовнішні негативні мотиваційні прояви майже однаково впливають на мотиваційний фон особистості жінки чи чоловіка. Інтегральні показники за шкалами «Самоприйняття» та «Прийняття інших» статистично відрізняються у чоловіків та жінок-психологів. Результати дослідження зведені наочно у таблиці 2.

Так, чоловіки-психологи виявились менш схильними до аналізу себе та властивостей своєї особистості, зосереджують менше уваги на прийнятті себе та інших осіб (самоприйняття M=71,848, прийняття інших M=55,636). Жінки-психологи, навпаки, характеризувалися більшим прийняттям своїх та чужих недоліків та меншим рівнем внутрішнього конфлікту (самоприйняття M=77,870, прийняття інших M=65,286).

Статистично значимих відмінностей між чоловіками та жінками-психологами за шкалою суб'єктивного благополуччя виявлено не було.

Таблиця 2

Аналіз даних за шкалами опитувальника соціально-психологічної адаптивності

Показники		Чол.	Жін.	F	p
Самоприйняття	M	71,848	77,870	6,804	0,010
	SD	11,635	10,860		
Прийняття інших	M	55,636	65,286	14,590	0,001
	SD	15,110	10,647		
Емоційний комфорт	M	57,242	61,117	1,539	0,217
	SD	13,560	15,580		
	SD	0,848	0,620		

Примітка: жирним шрифтом виділені показники, за якими виявлено статистично значущі ($p < 0,05$) розбіжності; F — критерій Фішера.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, були виявлені статистично значущі відмінності між групами жінок та чоловіків-психологів. У жінок майбутніх психологів виявлена значна перевага за значеннями комунікативного блоку та мотивацією. Чоловіки-психологи виявили кращі показники предметної діяльності, витривалість до різноманітних навантажень та схильність до фізичної праці. Не знайдено статистично значущих відмінностей за статевою ознакою у відчутті суб'єктивного благополуччя.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані із поглибленим вивченням внутрішньої структури психологічного благополуччя майбутніх психологів.

Список використаної літератури

1. Барінова Л. Я. Психологічна компетентність особистості / Л. Я. Барінова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Психологія. — 2014. — Т. 19, вип 1 (31). — С.29–36.
2. Бондаренко Р. М. Прогностична модель професійної компетентності психолога школи-інтернату для дітей з особливостями психофізичного розвитку / Р. М. Бондаренко // Вісник ОНУ. — 2011. — Т. 16, вип.12. — С.13–21.
3. Боулби Дж. Привязанність / Дж.Боулби. — М.: Наука, 2003. — С. 228.
4. Дмитерко-Карабин Х. М. Самоактуалізація студентів у процесі навчання у вищих закладах освіти / Х. М. Дмитерко-Карабин // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. — К.: Міленіум, 2002. — Т. 4. — С. 101–105.
5. Корень Т. О. Професійне становлення студента-психолога: загально-психологічний аспект / Т. О. Корень // Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України. — 2006. — С. 81–83.
6. Литвиненко І. С. Особистісний аспект — проблематика професійного становлення студентів-психологів // Вісник ОНУ. — 2013. — Т. 19, вип. 1(31). — С. 186–197.
7. Сергеева А. В. Психологический анализ становления профессиональной идентичности будущих психологов / А. В. Сергеева // Ананьевские чтения. Современная психология: методология, парадигмы, теории. — СПб., 2009. — С. 448–450.
8. Ямницький О. В. Дослідження факторів привабливості професії у майбутніх практичних психологів / О. В. Ямницький // Актуальні питання психологічної науки. — Рівне, 2014. — Вип. 8. — С. 191–194.
9. Deci E. L., Ryan R. M. The «what» and «why» of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior // Psychological Inquiry. — 2000. — Vol. 11.
10. Rogers C. R. Client-centred therapy. — Boston etc.: Noughton Miffincj, 1995.

References

1. Barinova L. Ya. (2014). Psykholohichna kompetentnist osobystosti [Psychological competence of a personality]. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova — Gerald of Odessa National University of I. I. Mechnykova*, 1 (31), 29–36, (Vol. 19). [in Ukrainian].
2. Bondarenko R. M. (2011). Prohnostychna model profesiinoy kompetentnosti psykhologa shkoly-internatu dlia ditei z osoblyvostiamy psykhofizychnoho rozvytku [Prognostic model of a professional competence of a psychologist in a boarding school for children with special features in psychophysiological development]. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova — Gerald of Odessa National University of I. I. Mechnykova*, 12, 13–21 (Vol.16). [in Ukrainian].
3. Boulby Dzh. (2003). *Pryviazannost [Attachment]*. Moscow: Nauka. [in Russian].
4. Dmyterko-Karabyn Kh.M. (2002). Samoaktualizatsiia studentiv u protsesi navchannia u vyshchykh zakladakh osvity [Self-actualization of students during the process of education in the institutions of higher education]. *Teoretyko-metodolohichni problemy henetychnoi psykhologhii — Theoretical and methodological problems of a genetic psychology*, 4, 101–105. [in Ukrainian].
5. Koren T. O. (2006). Profesiine stanovlennia studenta-psykhologa: zahalno psykhologichnyi aspekt [Professional formation of a student-psychologist: general psychological aspect]. *Professionalizm pedahoha v konteksti yevropeiskoho vyboru Ukrainy — Professionalism of the educational specialist in context of European choice of Ukraine*, 81–83. [in Ukrainian].
6. Lytvynenko I. S. (2013). Osobystisnyi aspekt — problematyka profesiinoho stanovlennia studentiv-psykhologiv [Personal aspect — problematic of a professional formation of students-psychologists]. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova — Gerald of Odessa National University of I. I. Mechnykova*, 1(31), 186–197 (Vol. 19). [in Ukrainian].
7. Serhieieva A. V. (2009). Psykholohycheskyi analiz stanovleniia professyonalnoi ydentychnosti budushchykh psykhologov [Psychological analysis of a formation of the professional identity of future psychologists]. *Ananevskye chtenyia. Sovremennaia psykhologhiia: metodolohiia, paradyhmi, teoryi — Ananev's lectures. Contemporary psychology: methodology, paradigms, theories*. Saint-Petersbourg, 448–450. [in Russian].
8. Yamnytskyi O. V. (2014). Doslidzhennia faktoriv pryvabylosti profesii u maibutnikh praktychnykh psykhologiv [Investigation of the professional attraction's factors among future practical psychologists]. *Aktualni pytannia psykhologichnoi nauky — Actual questions of psychological science*. Rivne, 8, 191–194. [in Ukrainian].
9. Deci E. L., Ryan R. M. (2000). The «what» and «why» of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 34–41. [in English].
10. Rogers C. R. (1995). *Client-centered therapy*. Boston: Noughton Miffincj. [in English].

Курова Анастасия Владимировна

кандидат психологических наук,

старший преподаватель кафедры социологии и психологии

Национального университета «Одесская юридическая академия»

ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕТЕРМИНАНТАХ ИНДИВИДУАЛЬНО-ЛИЧНОСТНЫХ СВОЙСТВ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

Резюме

Статья посвящена анализу результатов эмпирического исследования гендерных различий в детерминантах индивидуально-личностных свойств будущих психологов. Констатировано, что у женщин обнаружено значительное преимущество по значениям коммуникативного блока, они более внутренне мотивированы, для них важна деятельность по своей сути. Мужчины-психологи обнаружили лучшие показатели предметной деятельности, выносливость к различным нагрузкам и склонность к физическому труду. В интеллектуальной сфере у женщин-психологов эмоции преобладают над общей активностью, у мужчин наблюдается разветвленность: при

одинаковою «нормальною» активності їм свойственно или проявлять емоції в мислительній діяльності, или не проявлять вообще.

Ключевые слова: личность психолога, индивидуально-личностные свойства, тип темперамента, субъективное благополучие, мотивация, потребность в достижении.

Kurova Anastasyia V.

Ph. D. in Psychological Sciences,
senior lecturer, Department of Sociology and Psychology,
National university «Odessa Law Academy»

GENDER DIVERGENCES BETWEEN DETERMINANTS OF THE PERSONALLY INDIVIDUAL FEATURES OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Abstract

Unfortunately in the majority of scientific researches the psychologist is examined as a personality without gender divergences, and this fact substantially restricts the understanding of the inner sense of the activity of the psychologist and, at the same time, it limits the revelation of possible ways of improvement of its efficiency. The main aim of this research consists in the analysis of the results of the empirical investigation that deals with gender divergences between determinants of the personally individual features of future psychologists. For the statistical processing of empirical data in all above mentioned methods, there were used the *one-factor dispersion analysis, the arithmetical mean and the standard deviation*. The one-factor dispersion analysis let us find out the statistically significant divergences between men and women. It is stated that among women future psychologists there is a big benefit in the communicative sphere. They are more inclined to the interpersonal communication; they willingly start their conversation and easily create new contacts. Besides, they initiate and manage the whole process of the communication with pleasure. Women psychologists have bigger indices in inner motivation, the activity itself is highly important, that's why they can achieve better results and become successful in their professional activity. They are ready to accept their personal features with all advantages and disadvantages, they accept different life circumstances more positively and women reveal better indices in social adaptation, than men psychologists. Men psychologists possess better indices in subject activity, stability in various types of work and disposition towards physical labour. It has been determined that in the intellectual sphere, among women psychologists emotions certainly prevail the general activity, nevertheless men reveal some peculiarity: with the same 'normal' activity, men either show emotions in mental activity or on the contrary, they stay calm.

Key words: personality of psychologist, personally individual features, type of temperament, subjective well-being, motivation, need for achievements.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2017